

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМВІДНОСИН РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ТА ОПЕК

У статті йдеться про такий важливий чинник світової енергетичної сфери, як взаємовідносини між Російською Федерацією та Організацією країн-експортерів нафти (ОПЕК). Простежуються особливості в розвитку нафтового комплексу кожної зі сторін, а також їх взаємодія протягом останніх 20-30 років. Розглядається перспектива майбутніх відносин між РФ та нафтовим картелем.

Ключові слова: енергетична сфера, конкуренція, співробітництво, нафтовий комплекс, нафтова політика, квота, експорт, енергетична стратегія

В статтє идет речь о таком важном факторе мировой энергетической сферы, как взаимоотношения между Российской Федерацией и Организацией стран-экспортеров нефти (ОПЕК). Прослеживаются особенности развития нефтяного комплекса каждой из сторон, их взаимодействие на протяжении последних 20-30 лет. Рассматривается перспектива будущих отношений между РФ и нефтяным картелем.

Ключевые слова: енергетична сфера, конкуренція, співробітництво, нафтової комплекс, нафтяная політика, квота, експорт, енергетическая стратегія.

The article deals with such important factor of the world energetic sphere as the relations between the Russian Federation and the Organization of the Petroleum Exporting Countries (OPEC). The peculiarities of the oil complexes of Russia and OPEC developments, their interaction during the last 20-30 years are being researched in this article. The author also analyzes the perspective of the future relations between RF and OPEC.

Key words: enerhnetychna field, competition, cooperation, Oil Complex, oil policy, quotas, export, energy strategy.

Історія взаємовідносин ОПЕК та Росії

Характер відносин нафтового картелю та сучасної Російської Федерації ніколи не вирізнявся стабільністю. Періоди плідної співпраці періодично змінювались на справжні «нафтові війни».

У 90-ті роки ОПЕК намагалась одночасно досягнути двох цілей. Перша – тримати ціни на нафту на високому рівні. Друга – отримання від незалежних виробників нафти, в першу чергу, Росії, гарантії нескорочення ринкової долі нафтового картелю, що вимагало високої координації і взаємодії в нафтовій сфері усіх нафтовидобувних держав. Проте, якщо Мексика та Оман дали згоду на пропорційне їх частці скорочення видобутку, то Росія не погодилась на такі умови.

Починаючи з 1998 р., Росія активно почала брати участь в Конференціях ОПЕК, а також у нарадах експертів та інших заходах організації з представниками країн, що не входять до неї [6, с. 3-9].

У липні 2002 р. між ОПЕК та Росією розгорнулась справжня «нафтова війна». На тлі падіння цін на нафту картель вимагав від Москви скоротити видобуток та продаж своїх енергоресурсів на

зовнішньому ринку. Президент ОПЕК погрожував опустити світову ціну на нафту до 5 доларів США за барель. На словах Росія приєдналась до ембарго ОПЕК, проте, за офіційними статистичними даними, обсяги експорту нафти з Росії безперервно зростали. Конфлікт було вичерпано у зв'язку зі зростанням цін на нафту напередодні чергової іракської кризи [2].

Під час зустрічі Міністра енергетики РФ В. Христенка та в.о. Генерального секретаря ОПЕК М. Рахмана у жовтні 2004 р. в Москві Росія знову підтвердила готовність до продовження консультацій як в багатосторонньому, так і в двосторонньому форматі.

Згодом, з 2008 р. Росія отримала статус постійного спостерігача в ОПЕК, продовжує періодично отримувати запрошення щодо офіційного членства в нафтовому картелі, проте, поки не поспішає зв'язувати себе зобов'язаннями членства, залишаючи свободу для цінового і промислового маневру.

Конкуренція чи співробітництво?

8 вересня 2009 року Світова енергетична агенція оголосила, що Росія скористалась скороченням видобутку нафти країнами ОПЕК для збільшення

власної частки на ринку, і вперше після розпаду СРСР стала найбільшим у світі експортером «чорного золота», обійшовши за цим показником Саудівську Аравію. За даними російського Міненерго, у другому кварталі 2009 р. Росія постачала на зовнішні ринки 7,4 млн барелів нафти і нафтопродуктів у день [11].

Фактично, після того, як Прем'єр-міністр РФ В. Путін та його заступник І. Сечін на засіданні ОПЕК у грудні 2008 р. заявили, що готові обмежити виробництво нафти і нафтопродуктів для підтримки світових цін на них, інвестори очікували, що Росія діятиме у заявленій спосіб. Натомість російські нафтові компанії отримали податкові пільги на родовищах у Східному Сибіру, а найбільші нафтові компанії – «Роснефть», ЛУКОЙЛ, ТНК-ВР – збільшили видобуток. Таким чином, Росія перетворилась на головного бенефіціара політики і дій ОПЕК, а російський бюджет, завдяки зростанню цін на нафту, додатково отримав 20 млрд доларів США.

Нагадаємо, що Саудівська Аравія довго була головним постачальником нафти у світі. Лише у 2008 році вона виробляла близько 10 млн барелів нафти на добу, проте, керівництво країни задля цінової регуляції вирішило зменшити виробництво своєї продукції.

Свого часу Радянський Союз, з його опорою на централізоване планування економіки, довів у 1987 році щоденне виробництво нафти до 11,48 млн барелів. Після розпаду СРСР у 1991 р. і фінансової кризи в Росії в 1998 р. виробництво нафти в РФ впало у 1999 р. до рівня майже половини від максимального показника [6].

За даними Світової енергетичної агенції, Саудівська Аравія останнім часом пішла на безпрецедентне для цієї країни скорочення видобутку нафти – резервні потужності зросли до 2,75 млн барелів на добу. У серпні 2009 р. рівень видобутку склав 8,04 млн барелів на добу при тому, що квота ОПЕК для цієї країни складає 8,051 млн барелів на добу. Водночас російський видобуток у серпні 2009 р. зріс на 1,3 % у порівнянні з серпнем 2008 р. і склав 9,97 млн барелів на добу. Експорт зріс ще більше – на 5,9 % [11]. Таким чином, експансія Росії на нафтовому ринку значно знижує ефективність дій ОПЕК, спрямованих на зменшення занадто високих резервів нафти, та створює суперечності серед учасників нафтового картелю, які все менш організовано дотримуються встановлених квот.

Нагадаємо, що у грудні 2008 р., коли нафта коштувала 40 доларів за барель, Прем'єр-міністр РФ В.Путін послав свого заступника І. Сечіна в алжирське м. Оран на засідання ОПЕК. Тоді російський віце-прем'єр заявив, що його країна вже скоротила експорт на 350 000 барелів на добу, і готова скоротити його ще на 320 000, якщо ціни не виростуть. Проте таких скорочень не відбулось, і через два місяці генеральний секретар ОПЕК Абдулла аль-Бадрі заявив, що він «дуже розчарований» діями Росії. Однак це не завадило І. Сечіну, який одночасно є головою ради директорів державної компанії «Роснефть», заявити в березні 2009 р., що Росія грає «активну роль» у скороченні постачання

на ринок нафти. Тоді ж віце-президент «Роснефти» з фінансів та інвестицій Пітер О'Брайен заявив, що компанія має намір у 2009 р. збільшити видобуток на 2 % [11].

Згодом, у середині березня 2009 р. ОПЕК знову закликала Росію до зниження рівня видобутку нафти в умовах глобальної кризи. При цьому, на думку учасників ОПЕК, щоб Росія могла чинити вплив на нафтові ціни, зниження видобутку нафти повинно було координуватися з діями самого картелю і відбуватися демонстративно. Росія знову через І. Сечіна пообіцяла зниження рівня видобутку нафти, проте реалізувала максимально динамічне його зростання.

Показовою ілюстрацією нафтової політики Російської Федерації став той факт, що наприкінці 2008 року ОПЕК звернулася до Росії з проханням увійти до складу організації, щоб спільно здійснювати вплив на вартість нафти. Росія відмовилась від пропозиції ОПЕК щодо членства, згодом неодноразово підтверджуючи цю свою позицію протягом усього 2009 р., і почала активну фазу власної «нафтової гри». Як відомо, ціни на нафту на початку 2008 р. почали зростати, і до липня вирости до рекордної позначки у 147 доларів за барель, після чого зазнали радикального падіння до 40 доларів за барель. В результаті майже всі нафтові компанії світу зазнали масштабних збитків [10].

Обговорюючи тему можливого членства Росії в ОПЕК у контексті останніх суперечок з картелем, Міністр енергетики РФ С. Шматко нагадав, що раніше Росія запропонувала ОПЕК підписати меморандум про співробітництво між Міненерго і картелем, в якому планувалось визначення можливих перспективних напрямів співпраці. Проте ОПЕК цю ідею Москви не підтримав. Згодом, І. Сечін вкотре підкреслив, що Росія продовжує виступати за співробітництво з країнами ОПЕК, в першу чергу, на двосторонній основі. Водночас, за його словами, РФ не готова стати членом нафтового картелю через неможливість регулювання діяльності своїх нафтових компаній, оскільки більшість з них, за словами І. Сечіна, перебувають в приватних руках.

Протягом останніх семи років були періоди, коли Росія обходила Саудівську Аравію за рівнем видобутку нафти. Зокрема, Москва була перша протягом усього 2009 року. Наразі Росія видобуває щоденно на декілька сот тисяч барелів більше нафти, ніж Саудівська Аравія. Таке лідерство, крім психологічної переваги і додаткового важелю у міжнародних переговорах, дає Росії, як зазначалось вище, багатомільярдні додаткові надходження до бюджету, що в умовах кризи має стратегічний характер.

Нині Росія вводить податкові пільги, щоб заохотити компанії на дослідження і розробку нових нафтових покладів у Східному Сибіру і на Далекому Сході. Відбувається будівництво нового трубопроводу та виникає гостра потреба щодо пошуку обсягів нафти для його заповнення. Коли будівництво буде завершено, значні обсяги російської

нафти попрямують до Китаю та інших країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону. Протягом останніх років Росія опанувала статус провідного світового постачальника газу, але багато ознак свідчить і про те, що титул найбільшого світового видобувача нафти Росія також має намір здобути надовго [9].

У контексті зазначеної ситуації керівник економічних досліджень в «LCM Commodities» у Нью-Йорку Е. Морс відзначає, що спроможність Росії втримати продемонстрований високий рівень видобутку залишається під великим питанням. На думку експерта, рівень видобутку російської нафти лише зростатиме, оскільки існує необхідність у заповненні далекосхідного трубопроводу, що перебуває нині у стадії будівництва.

За словами Е. Морса, Росія вже експортувала більше енергоресурсів, ніж будь-яка інша країна, з врахуванням постачань, здійснюваних державним експортером природного газу компанією «Газпром». Виробництво газу російським монополістом у 2008 р. було еквівалентно 9,9 млн барелів нафти щоденно, у порівнянні з 9,2 млн барелів нафти, що поставила Саудівська Аравія, відповідно до оцінок «Газпрому» та агенції «Блумберг». Продаж російського газу Європі також отримує зиск із зусиль ОПЕК підняти ціну на нафту, оскільки деякі газові контракти прямо пов'язані з цінами на нафту [5] (порядок формування ціни через формулу, що діє в т. ч. і для України за останніми контрактами).

Підтвердженням тези, що Росія свідомо прагне закріпитися на першому місці в світі з видобутку нафти, стала атмосфера і результати саміту ОПЕК у Відні, що відбувся 10 вересня 2009 р. Зокрема, виявилось, що ОПЕК не впевнений стосовно ефективності колективних дій картелю з тринадцяти держав-учасниць у боротьбі зі світовою економічною кризою та відповідно падінням цін на нафту. У зв'язку з цим генеральний секретар ОПЕК Абдулла аль-Бадрі заявив, що небажання Росії співробітничати з картелем викликає занепокоєння [9].

У результаті засідання ОПЕК у Відні 10 вересня 2009 р. також стало зрозумілим, що високі ціни на нафту зняли гостру необхідність співробітництва Росії з Організацією країн-експортерів нафти. Напроти, між картелем й іншими нафтовидобувними країнами відбулось охолодження у відносинах. Не випадковими у цьому контексті стали висловлювання міністра енергетики і промисловості Катару Абдалли Бен Хамада аль-Атійя про те, що знижувати квоти на видобуток ОПЕК не буде, натомість заходи картелю не знаходять підтримки країн, що не входять в ОПЕК, зокрема Росії. За словами катарського міністра «всі нафтовидобувні країни повинні підтримувати одна одну, щоб захистити ринок, оскільки ОПЕК самостійно з цим не впоратись» [1].

У відповідь на критику з боку ОПЕК Росія висловила зустрічні зауваження. Зокрема, Міністр енергетики Росії С. Шматко зазначив, що ОПЕК невинувато критикує РФ за збільшення обсягів видобутку нафти, оскільки Росія, не будучи членом

картелю, ніколи не брала на себе зобов'язання зі скорочення видобутку. За словами міністра, нинішній рівень цін на нафту є достатнім для розвитку нафтової галузі Росії. Разом з тим, відповіддю І. Сечіна ОПЕК стало побажання подальшої успішної роботи картелю [10].

Схоже, що у відносинах з нафтовим картелем ОПЕК, Росія останнім часом реалізує стратегію конкуренції, зберігаючи при цьому високі темпи співробітництва з окремими країнами-членами організації нафтових експортерів. Зокрема, з Іраком у вересні 2009 р. російське керівництво досягло низки домовленостей щодо взаємодії в енергетичній сфері. Планується російська участь в будівництві газопроводу Кірчук – Баніас, налагодження роботи низки паливно-енергетичних станцій, а також створення спеціальної двосторонньої робочої групи, яка підготує спільний звіт про можливість співробітництва країн у нафтовій галузі [1].

Традиційно високий рівень співробітництва в Росії з Венесуелою. Зокрема, під час візиту в Москву у вересні 2009 р. Міністра енергетики і нафти Венесуели Р. Раміреса було підписано угоду про створення нафтового консорціуму. Видобуток нафти спільним підприємством російського Національного нафтового консорціуму і венесуельської *Petroleos de Venezuela* може скласти близько 450 тис. барелів на добу. До російського консорціуму увійшли п'ять провідних нафтових компаній країни («Газпром», «ЛУКОЙЛ», «Роснефть», «Сургутнефтегаз» и ТНК-ВР з 20 % акцій у кожній). Консорціум створено для розробки венесуельських родовищ, у першу чергу, видобуток нафти на блоці Хунін-6 у басейні р. Оріноко. В рамках візиту президента Венесуели У. Чавеса в Москву у вересні 2009 р. було конкретизовано умови розробки блоку. Зокрема, інвестиції в розробку цього блоку складуть близько 30 млрд доларів протягом 25 років.

Стосовно перспектив російського нафтового видобутку варто відзначити наступне. Джерела у російському уряді, посилаючись на енергетичну стратегію до 2030 р., підкреслюють, що видобуток нафти в Росії до 2030 р. складе 530-535 млн тонн на рік, при цьому експорт нафти, в тому числі нафтопродуктів, збільшиться до 329 млн тонн. Зазначена стратегія має характер прогнозного документа, а визначені в ній показники носять цільовий характер. Відповідно до цього документа, виробництво нафтопродуктів в Росії до 2030 р. складе 275-311 млн тонн на рік, у тому числі моторного палива – 188 млн тонн. При цьому російські урядовці відзначають, що весь приріст експорту в основному буде зумовлений розвитком східного напрямку. Зокрема, в енергетичній стратегії передбачається, що до 2030 р. частка східного напрямку в експорті нафти з Росії може бути збільшена до 20-25 % з нинішніх 6 %, а в експорті газу – з нульового рівня до 20 % [4].

На думку російських урядовців, у згаданій стратегії передбачено, що ціна на нафту марки Urals у цінах 2009 р. в середньому за обраний період складе 70-80 доларів за барель. Нагадаємо,

що попередня енергетична стратегія до 2020 р. була затверджена в 2004 р., проте через суттєвий вплив фінансової кризи потребувала перегляду основних показників.

Важливим чинником, що впливає на характер взаємовідносин Росії та ОПЕК залишається світова ціна на нафту. У цьому контексті розгляд можливої динаміки зміни ціни дозволить спрогнозувати майбутній рівень відносин Російської Федерації та нафтового картелю.

Відповідно до заяви віце-прем'єра і міністра фінансів Росії О. Кудрін 17 вересня 2009 р., «у найближчі три-шість місяців ціна на нафту на світових ринках почне коригуватися, оскільки Федеральна резервна система США почне виводити ліквідність з економіки» [7].

Таким чином, О. Кудрін непрямо визнав, що ціни на нафту на світовому ринку залежать не від балансу попиту і пропозиції, а від спекулянтів, які вкладають в нафтові контракти усі вільні фінансові кошти, що є в них у наявності. Якщо у розпал фінансової кризи вони виводили гроші з сировинних контрактів, то зі стабілізацією ситуації в глобальній економіці спекулятивні гравці знову почали грати на підвищення цін на нафту та іншої сировини.

Кудрін також відзначив, що до 2013 р. ринкова ціна на нафту складе 57-60 доларів США за барель, а з 2013-го знизиться до 50 доларів. Крім того, раніше повідомлялось, що «Роснефть» та «Лукойл», найбільші нафтові компанії Росії, розраховують на ціну в 60 доларів за барель у найближчі роки.

Нагадаємо, що на 17 вересня 2009 р. в системі електронних торгів на NYMEX барель американської нафти WTI з постачанням через місяць коштував близько 73 доларів за барель. Російський бюджет 2009 року сформовано з розрахунку в 41 долар США за барель російської нафти. Вже нині помітно, що середня вартість нафти за рік буде вище бюджетної позначки. На початку вересня 2009 р. помічник президента Росії А. Дворковіч заявив, що від високих цін на нафту бюджет отримає додаткові 500 млрд рублів [7].

Відзначимо, що і більшість країн-учасниць ОПЕК називали найоптимальнішою для них ціну на 2009-2010 рр. на рівні 60-80 доларів за барель. Відповідно, нині, коли ситуація вигідна як нафтовому картелю, так і Росії, значне коригування в системі зміни квот на видобуток не відбуватиметься. Зменшення виробництва нафти зі сторони ОПЕК варто очікувати тоді, коли рівень цін на нафту упаде нижче позначки 60 доларів за барель.

Характеристика нинішнього внутрішнього стану ОПЕК

Коротко розглянемо характеристику ОПЕК. Організація країн-експортерів нафти (The Organization of the Petroleum Exporting Countries), скорочено ОПЕК, – міжнародна міжурядова організація, створена нафтовидобувними державами з метою стабілізації цін на нафту [13]. Членами даної організації є країни, економіка котрих головним чином залежить від прибутків, отриманих від експорту «чорного золота».

ОПЕК як постійно діюча організація була створена на конференції в Багдаді 10-14 вересня 1960 р. Спочатку до складу організації увійшли Іран, Ірак, Кувейт, Саудівська Аравія і Венесуела (ініціатор створення). До цих п'яти країн, що заснували ОПЕК, пізніше приєдналися ще дев'ять: Катар (1961 р.), Індонезія (1962-2008 р., 1 листопада 2008 р. вийшла зі складу ОПЕК), Лівія (1962 р.), Об'єднані арабські Емірати (1967 р.), Алжир (1969 р.), Нігерія (1971 р.), Еквадор (1973-1992 рр., 2007 р.), Габон (1975-1994 р.), Ангола (2007 р.). На даний час до лав ОПЕК входить 12 членів, з врахуванням змін у складі, що відбулись в 2007 р.: поява нового члену організації – Анголи і повернення до лав ОПЕК Еквадору. У 2008 р. Росія заявила про готовність стати постійним спостерігачем у нафтовому картелі [13].

Штаб-квартира ОПЕК була розміщена в Женеві (Швейцарія), потім 1 вересня 1965 р. перемістилась до Відня (Австрія). Провідною метою ОПЕК є координація діяльності і виробка спільної політики щодо видобутку нафти серед країн-учасниць організації, підтримка стабільних цін на нафту, забезпечення стабільності постачань нафти споживачам, отримання прибутку від інвестицій у нафтову галузь.

Міністри енергетики і нафти країн-членів ОПЕК двічі на рік проводять зустрічі для оцінки міжнародного ринку нафти і прогнозу його розвитку на майбутнє. На цих зустрічах приймаються рішення про дії, які слід застосувати для стабілізації ринку. Рішення про зміни обсягів видобутку нафти відповідно до зміни попиту на ринку ухвалюються на конференціях ОПЕК.

Країни-учасниці ОПЕК контролюють близько 2/3 світових запасів нафти. На їх частку випадає 40 % світового видобутку нафти та половина світового експорту нафти. Пік нафти поки ще не пройдений лише країнами ОПЕК і Канадою (з великих експортерів). У Росії пік видобутку нафти було пройдено в 1988 р. [12].

Нагадаємо й про специфіку розвитку країн-учасниць ОПЕК. Усі країни, що входять до нафтового картелю, знаходяться в глибокій залежності від прибутків своєї нафтової промисловості. Єдиним відносним виключенням була Індонезія, яка також отримує вагомий прибуток від туризму, продажу газу, лісу та інших сировинних матеріалів. Для решти країн ОПЕК рівень залежності від експорту нафти варіюється від самого низького – 48 % у випадку з Об'єднаними арабськими Еміратами до 97 % у Нігерії. З цього виходить, що без зовнішнього ринку говорити про розвиток країн ОПЕК не має жодного практичного сенсу. Експорт сировини, становлячи основне джерело прибутку країн, «витягує» за собою і внутрішню економіку. Таким чином, економіка країн-учасниць нафтового картелю напряму залежить від світових цін на вуглеводні [2].

Для того, щоб зрозуміти логіку нинішнього розвитку відносин Росії з ОПЕК, варто окремо проаналізувати внутрішню ситуацію в нафтовому картелю в умовах кризового стану світової економіки.

На даний час, усередині ОПЕК поступово звиріває можливість цінової війни: в умовах падіння попиту на нафту боротьба за ринки невідворотно загострюється. В останні роки звинувачення у недотриманні квот найчастіше лунають на адресу Ірану. На думку експертів, ця проблема спроможна викликати серйозні суперечності всередині всього нафтового картелю. В цьому контексті Міністр нафтової промисловості Анголи Ж.Б. де Вашконселос заявив, що «невиконання деякими членами організації узгоджених рішень може викликати цінове протистояння між країнами-учасницями картелю, а це загрожує дестабілізацією ринку, чого допускати неможна з огляду на непередбачуваність наслідків» [8].

Згадані ризики вже починають реалізовуватись. Зокрема, у травні 2009 р. Іран, обігнавши Саудівську Аравію, став головним постачальником сирої нафти до Китаю. Його поставки зросли на 80 % у річному еквіваленті і склали 727 тис. барелів на добу. При цьому представник Іранської національної нафтової компанії заявив, що йому про будь-які додаткові обсяги постачань поки нічого не відомо. Представники ж китайської сторони стверджують, що отримані цифри можуть бути результатом суто технічних проблем, наприклад, перевантаження портів і помилок в обліку. Нафтові трейдери щодо цієї ситуації зазначають, що нині Саудівська Аравія не у змозі надати Китаю ту кількість важкої нафти, яку вимагають його нафтопереробні заводи. Водночас більшість діючих обмежень ОПЕК з видобутку нафти стосується саме важких сортів. Іран, у цій ситуації, вирішив скористатись моментом, щоб розширити власний збут і збільшити свої прибутки [8].

У цілому, в ОПЕК останнім часом склалась така ситуація, за якої більшість країн-учасниць картелю не дотримувалась спільно встановлених квот на видобуток нафти. Зокрема, одинадцять країн ОПЕК, видобуток яких підпадає під дію квот (без врахування Іраку), видобували в серпні 2009 р. 25,9 млн барелів на добу, що на 118,8 тисяч перевищує показники квітня 2009 р. Найбільш суттєво виробництво підвищили Ангола, Венесуела і Нігерія. Поштовхом, що ініціював відмову низкою держав щодо дотримання квот на видобуток нафти, стало зростання цін на «чорне золото» більше ніж на 50 %, що розпочалось у квітні 2009 р.

За прогнозом ОПЕК, країнам-членам організації в 2009 р. слід виробити 28,6 млн барелів на добу для того, щоб дотриматись балансу між обсягом постачань і світовим попитом на нафту. Ця цифра на 2,2 млн барелів на добу нижче показника 2008 р. В серпні 2009 р. ОПЕК оцінила свій видобуток на 2009 р. на рівні 28,8 млн барелів на добу. При цьому сукупні постачання з інших нафтовидобувних держав на світовий ринок, за оцінками картелю, складуть в 2009 р. 50,52 млн барелів на добу, що на 210 тис. барелів більше, ніж у 2008 р. [9].

Як зазначається в щомісячному звіті Організації країн-експортерів нафти, очікується, що в 2009 р. світовий попит на нафту складе 83,8 млн. барелів

на добу, що лише на 0,06 % нижче попереднього прогнозу картелю. Таким чином, за прогнозами ОПЕК, зниження попиту на нафту в порівнянні з 2008 р. складе 1,9 %. У звіті організації згадується, що світова економіка стабілізується, а за нею і світовий попит на нафту. Одночасно підкреслюється, що нафтовий попит з боку США є непередбачуваним і його погіршення може негативно позначитись на всьому світовому попиті [8].

Зауважимо, що середня ціна на нафту з країн ОПЕК за підсумками 2008 р. склала 94,45 доларів за барель. У січні 2009 р. вона дорівнювала 41,52 долара за барель, а вже 10 червня 2009 р. вона пододала позначку в 70 доларів за барель вперше після восьми місячної перерви і з тих пір утримує позиції.

При цьому все частіше з'являються прогнози аналітиків, що передбачають значне зростання нафтових цін у середньостроковій перспективі. Так, професор економіки Нью-Йоркського університету Н. Рубіні вважає, що вже в 2010 р. ціна нафти досягне 100 доларів за барель. Аналітик ІК «Баррель» С. Юров вважає, що для країн картелю було б не вигідним, якщо ціна нафти перевищить рівень 80 доларів за барель чи, навпаки, якщо ціна зменшиться нижче рівня в 50 доларів за барель. Нинішній рівень ціни, на думку аналітика, є найбільш комфортним для ОПЕК [10].

Нафтові прогнози ОПЕК та вплив Росії

У червні 2009 р. ОПЕК видав щорічний огляд, в якому стверджується, що до 2030 р. попит на нафту складе 105,6 млн барелів на добу. Відповідно добовий попит на нафту з 2008 до 2030 р. збільшиться на 20 млн. барелів, в основному за рахунок держав, що розвиваються.

3 серпня 2009 р. спеціалісти Міжнародної енергетичної агенції (МЕА) попередили про майбутню нафтову кризу. Такий висновок у МЕА зробили на основі інформації про те, що темпи зниження світового видобутку нафти виявились вдвічі вище, ніж прогнозувалось в 2007 році. Як вважає головний економіст МЕА в Парижі Ф. Бірол, це може відбутись через виснаження найбільших родовищ нафти і недостатнє інвестування у видобуток. На думку Ф. Бірола, в результаті того, що більшість основних родовищ уже пройшли пік своєї продуктивності, а попит з відновленням світової економіки зростає, ціни на нафту неодмінно підвищуватимуться [3].

Високі ціни на нафту, в свою чергу, можуть вкрай негативно позначитись на самому процесі відновлення світової економіки. На думку Ф. Бірола, нинішнє недостатнє інвестування галузі в нафтовидобувних країнах призведе до колапсу протягом найближчих 5 років.

У контексті питання цін на нафту, представник Ірану в ОПЕК М.А. Хатібі відзначив, що завдяки позитивній тенденції на нафтовому ринку ціни на нафту досягнуть позначки у 80 доларів за барель до кінця 2009 р. Оскільки така ціна цілком влаштовує країни-учасниці ОПЕК, нафтовий картель планує

зберегти існуючі квоти на видобуток «чорного золота» в найближчій перспективі [3].

Загалом значне зростання попиту на нафту на світових ринках разом із тенденцією на скорочення нафтового видобутку у світі призведе до неодмінного зростання цін на нафту і в принципі зніме питання про квотування нафтового видобутку з огляду на потенційний нафтовий дефіцит. У таких умовах

рівень конфліктності між ОПЕК та Росією неодмінно знижуватиметься, оскільки всі великі нафтові експортери матимуть як стабільні ринки збуту, так і вигідну для себе високу ціну в перспективі на «чорне золото». Результатом цього може стати і подальше домінування у структурі економік як країн-учасниць ОПЕК, так і Росії, сировинного експортно-орієнтованого сектора.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бирюков А. ОПЕК обиделась на Россию [Електронний ресурс]. – 10.09.2009. – Режим доступу: <http://gzt.ru/topnews/world/259345.html>.
2. Вяземская О. Проблемы и перспективы взаимоотношений ОПЕК и России [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://neft.tatcenter.ru/news/26228.htm>.
3. В ОПЕК думают, что к концу года нефть будет стоить 80 долларов. – Newsru.com від 3.08.09. – <http://www.newsru.com/finance/03aug2009/opec.html>.
4. Добыча нефти в РФ к 2030 году составит 530-535 млн тонн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rian.ru/ekonomy/20090826/182444953.html>.
5. Игрокам ОПЕК надоело шулерство России [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.warandpeace.ru/ru/commentaries/view/39132>.
6. Карпушин А. Россия и ОПЕК // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 5. – С. 3-9.
7. Кудрин пообещал падение цен на нефть [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oko-planet.su/politik/newsday/19114-kudrin-poobeshhal-padenie-cen-na-neft.html>.
8. ОПЕК оказалось на пороге ценовой войны [Електронний ресурс]. – Newsru.com від 25.07.09. – Режим доступу: <http://www.newsru.com/finance/25jun2009/iranoil.html>.
9. Россия обманула ОПЕК... [Електронний ресурс] // Нефть России. – 10.09.09. – Режим доступу: <http://www.oilru.com/news/137876>.
10. Россия отказалась работать по правилам ОПЕК [Електронний ресурс]. – 11.09.09. – Режим доступу: <http://www.lenta.ru/news/2009/09/11/opec>.
11. Россия стала крупнейшем в мире экспортером нефти впервые после распада СССР [Електронний ресурс]. – Newsru.com від 08.09.09. – Режим доступу: <http://www.newsru.com/finance/08sep2009/opec.html>.
12. http://www.eia.doe.gov/pub/oil_gas/petroleum/analysis_publications/oil_market_basics/sup_image_worldprod.htm.
13. <http://www.opec.org/home/PowerPoint/Reserves/OPEC%20share.htm>.

Рецензенти: Іванов М.С., д.політ.н., професор;
Шевчук О.В., к.політ.н., доцент.

© Магда Є., 2010

Стаття надійшла до редколегії 16.10.2009 р.